

Okur - Yazarlık Öğretiminde Etkinlik Sorunu

Fransa Örneği

Prof. Dr. Üzer OZANKAYA (*)

Bir ülkenin ileriliği, çağdaşlığı kurumlarının etkin ve verimli çalışıp çalışmadığı ile ölçülür; bir de doğal olarak bu etkinlik ve verimliliğin ölçümünün yapılması gereğinin kavranıp yerine getirilmesi ile anlaşılır. Bu amaçla her kurum için bir «ölçme ve değerlendirme» çalışması yapılmalıdır. Örneğin eğitim kurumlarının ne ölçüde etkin ve verimli olduklarını sürekli olarak izlemek, başarılarını ölçüp değerlendirmek, zaman içindeki değişimleri öngörebilmek için sürekli veri biriktirmek zorunluluğu kavranmalıdır. Eğitimin türlü yönleri üzerine sayımlar yapılmalı, sayısal veriler biriktirilip yayınlanmalı, toplumbilimsel, ruhbilimsel, ekonomik, ... açılardan eğitim kurumlarının etkinlikleri değerlendirilmelidir. Uygulanacak politika kararları, böyle araştırmaların sonuçlarıyla ve kuramsal yaklaşımlarla bütünleştirilerek oluşturulmak gerekir.

FRANSA'DAN BİR ÖRNEK : OKUR-YAZARLIK ÖĞRETİMİNİN ETKİNLİĞİ SORUNU

Eğitim alanında gereği duyulan böyle çok değişik araştırmalara bir örnek olmak üzere Fransız ilköğretim kurumlarındaki okur-yazarlık öğretiminin etkinliği üzerine Bernadette Muller, Thérèse Richard ve Vincent Simon'un yapmış oldukları araştırmanın başlıca bulguları ile Federal Almanya'da aynı konuyla ilgili birkaç gözlemi özetlemek istiyorum. (1)

Böylece gelişmiş toplumların kimi eğitim konuları üzerine bilgi edinebiliriz : Örneğin bu yazıya konu olan sorunlar, zorunlu eğitim döneminin mesleğe yöneltici kesimlerinde karşılaşılan durumlar olması bakımından önem taşımaktadır. Bunun gibi yığın iletişiminin ör-

(*) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi.

(1) Bu verilere kaynak olarak Fransa için **Le Nouvel Observateur**, No. 31 s. 20-23'de yayınlanan «Ecole : ce qui ne va pas» başlıklı yazıdan, Almanya için Spiegel Report über Analphabeten in der Bundesrepublik, «Papa, kannst du denn nicht lesen?» **Der Spiegel**, No. 31'de yayınlanan incelemeden yararlanılmıştır.

gün eğitim kurumlarının etkinliğini olumsuz yönde etkileyici kimi sonuçlarına da dikkat çekilmiş olmaktadır.

Anılan araştırmalardan Fransa'yla ilgili olanı, bu ülkenin eğitim düzeninde çok önemli bir verimsizlik alanını ortaya çıkarmış bulunuyor: «Öğretmenlerin Cumhuriyeti» diye de adlandırılan Fransa'da örneğin 1982 yılında bütçe olanakları ve araçlar «tarihsel bir rekor» sayılacak düzeye çıkmış olmasına ve genel nüfusun % 42'si, zorunlu okul çağı öğrencilerinin de 3/4'ü ortamı elverişli bulmalarına karşın, zorunlu okul çağını bitirip okuldan çıkan ve çalışma yaşamına atılan 15-18 yaşlardaki gençler arasında 150.000 kişinin **gerçek anlamda okur-yazar bile clamadıkları görülmektedir.**

Seine-Maritime'den bir öğretmen, araştırmacılara aynen şunları söylemektedir: «Bugün 14 yaşında, ama adresini yazmasını bitirmiyen bir öğrenci gördüm. Genellikle yetişme düzeyi düşüyor. Her üç öğrenciden yalnızca bir tanesi kendi düzeyleri için geliştirilmiş olan programları gereğince izliyebilmektedir, gerisi daha okumasını bilmiyor. Noktalama işaretlerinden pay almış değiller. En kötüsü de her türlü öğrenme istekliliğini yitirmiş olmaları, televizyon aracılığıyla herşeyi öğrenebilecekleri izlenimindedeler.»

Lyon'dan da benzer uyarılar yapılıyor: Son on yıldanberi öğrencilerin % 40'ının yıl yitirdikleri, son yıl bu oranın % 60'a çıktığı, bu yüzden sınıflarda yaşitlik ölçüsünün alt-üst olduğu, aynı sınıfta aralarında 3-4 yıl yaş farkı ve 20 kg.'a varan ağırlık farkı olan öğrenciler bulunduğu belirtiliyor. Böylece erginlik açısından da çok farklı gelişme aşamalarındaki çocukların aynı sınıfta bulunmalarının sakıncaları ön plana çıkıyor.

Ris-Orangis'den bir öğretmen de 24 kişilik Orta — I sınıflarında ortalama 7 öğrencinin ne okuma, ne de yazma bilmediklerini anlatıyor. Bunların kendilerine verilmek istenen iletileri anlamadıklarını, bu yüzden okuldan soğuduklarını, okulun gözünde de «iş kalmamış» sayıldıklarını belirtiyor.

İlginç bir başka sonuç da sorunların en çok ortaokul aşamasında yakınma konusu olmaya başlaması. İlkokul yıllarında çocukların da, ana-babaların da ses çıkarmadıkları, eğer çocuk okumayı öğrenemediyse ailelerin sorumluluğu üstlendikleri görülüyor. Sürekli — zorunlu okul çağının son üç yılı olan ortaokul yılları, başarısızların ayıklanıp ya meslek öğretimi liselerine (en elverişli durum, bu çocuklar için), ya da «meslek-öncesi sınıflara» (en kötü durum) atıldığı yıllardır. Her yıl 130.000 öğrenci bu sınıflara gönderilmektedir.

20 yıldanberi mesleğe yöneltici zorunlu eğitim süresi kurumları-

nın «yeniden düzenlenmesi» gereksinimi üzerinde herkes birleşegelmiştir.

Fransa'da «okuma öğretimi» alanının büyük uzmanlarından Jean Foucambert şu gözlemlerde bulunuyor : «Aynı sınıfta okuma etkinliği bakımından iki öğrenci arasındaki fark 15 katı olabiliyor. Bu, bir öğrenci herhangi bir metni iki dakika da okuyup anlayabiliyorken, yanındakinin aynı metni anlamını kavramadan, yalnızca a'yı b'ye vurup sökebilmek için on dakika harcıyacağı anlamına geliyor.»

Foucambert bu yıkımlı durumun kökeninde «hazırlık sınıfları» sorununun bulunduğunu belirtiyor : Jules Ferry'den buyana süregelen bir yanlışlığa değinerek, okulun öğrencilere yalnızca abc'yi öğrettiğini, sesleri harflere, harfleri de seslere dönüştürmeyi, kısacası, konuşulan hızla okumayı (= saatte 10 — 15.000 sözcük) öğrettiğini, oysa okuma'nın başka bir şey olduğunu vurguluyor; okuma, yazıyı, göze özgü bir dilmiş gibi ve doğrudan doğruya kullanma yoludur. Böylece saatte 25.000'den çok sözcük okunur. Ve kanıtlanmıştır ki bir metnin anlaşılması, onun okunuş hızıyla bağlantılıdır; insan ne kadar hızlı okursa, o ölçüde daha iyi anlar. Foucambert, yüzyılı aşkın bir süredenberi iki ayrı yolun birlikte varolageldiğini belirtiyor : Bunlardan öğrencilerin % 70'ini kavrayan bir tanesi her şeyi okula borçlu; buna abc'cilik diyor. Çoğu kez daha kültürlü, okumayı olağan bir etkinlik olarak benimsemiş olan çevrelerin ayrıcalığı içinde kalan, öbürü ise geriye kalan % 30'u kavriyor.

Aynı uzman, askere alınan gençlerin % 14'ünün kesinlikle okuma-yazma bilmediklerini ortaya koyan Savunma Bakanlığı istatistiklerine de şaşırmadığını söylüyor : «Bu gençler, okulda abc'lileştirilmişlerdir. Okuldan ayrıldıktan sonra ise yazıyı kullanmama yüzünden yeniden abc'sizleşmişlerdir. Fransız toplumunda bilgi ve habere ulaşabilmek için harfleri söküp sese dökmek artık zcrunlu değil...»

Araştırmacılar «kendi kendimize gereksiz yere işkence etmiyelim» diyorlar. Çünkü sorun, yalnız Fransa'nın sorunu değil. Tersine Moskova'dan Rio'ya değin uzanan evrensel bir sorun. TeXas'daki Austin Üniversitesi'nin geçen Mayıs ayında (1982) yayınladığı bir araştırma, A. B. D.'de 23 milyon insanın (yetişkin nüfusun % 20'si) doğru olarak yazıp okuyamadıklarını ortaya koymuştur. Daha somut deyimlerle : Bu insanların örneğin bir otobüs tarifesini okuyamadıkları, bir çek yazmasını beceremedikleri, bir iş için başvuru dilekçesi dolduramadıkları saptanmıştır.

BATI ALMANYA'DAN ÖRNEKLER : «BABACIĞIM, OKUMASINI BİLMİYOR MUSUN?»

Batı Almanya'da da okur-yazar olmayan kişilerin azımsanmayacak sayıda oldukları belirtiliyor. Örneğin zorunlu ilköğretim uygulamasının 62. yılını yaşıyan bu ülkede, okur-yazarlığı tanımlayış biçimine bağlı olarak 300.000 ile 1.000.000 arasında değişen sayıda yetişkin Alman'ın okur-yazar olmadığı saptanmış bulunuyor. Bunlar içinden okuma-yazma kurslarına katılanların üç değişik durumda birinde oldukları görülüyor :

- a) Üçte biri harfleri, içinden çıkılmaz eğriler, çizgiler ve noktalar yığını olarak görüyor.
- b) İkinci bir üçte birlik bölümü, abc'yi ancak yarı-yarıya tanıyorlar; kimi basit sözcükleri, çoğunlukla anlamını bilemeden, okuyabiliyorlar.
- c) Sonuncu üçtebirlik bölüm ise güçlkle de olsa sözcükleri ve cümleleri çözebiliyorlar; ama bunlar da yazılı iletişim yapacak yetenekte değiller.

Gelişmiş ülkelerde bugüne değin hep varolagelmiş bulunan bu abc'sizler üzerinde son yıllarda durulmaya başlamasının belirgin etkileri de var : a) Ekōnomik bunalımla sayıları artan niteliksiz işsizlerin, bir işe ya da mesleğe hazırlayıcı kurs ve programlara giderek daha çok başvurmaları ve böylece okur-yazar olmadıklarının resmi kurumlarca saptanmaya başlaması.

b) Bunalımdan önce kasları güçlü, zihni gelişimleri ise zayıf olan kimseler, kendilerine uygun birçok iş bulabiliyor ve yalnız kendi gözlerinde değil, toplumun gözünde de «üretken» yurttaş sayılıyorlardı. Şimdi bu tür işlerin azalmasıyla birlikte okur-yazarlık isteyenler ortaya çıkmak durumunda kaldılar.

c) Öğretmen, pedagoğ, ruhbilimci sayısı bugünkü gibi çok yüksek değilken, okur-yazarlığı pek beceremiyen kişilerle ilgilenen de yoktu. İşsiz eğitimcilerin ortaya çıkmasıyla birlikte bunlara iş bulabilmek üzere söz konusu nüfus kesimine ilgi canlandı. Ve abc'sizlerin sayısının genellikle anılandan daha çok olduğu belirtilmeğe başlandı. Okullarda başarısız olan gençler içinde, şaşırtıcı ölçüde yüksek zekâ düzeyine karşın okur-yazarlıktaki zayıflığın kısmen verimsiz eğitim koşullarından ileri geldiği görüldü. Bir de abc'sizliğin toplumsal ortamı, aile koşulları, çevre koşulları, ekonomik koşulları, araştırılmaya başlandı. Abc'sizlerin çoğunlukla düşük gelimli, çok çocuk-

lu ailelerden geldikleri; okul yıllarında aile geçimine katkı olmak üzere çalışmak durumundan kalan, sık sık uyumsuzluk ortamında bir çocukluk dönemi yaşayan kişiler oldukları görülmektedir.

Özetle, uzmanlar ilköğretimde yüksek bir başarısızlık oranı eğilimi olduğunu, bu başlangıçtaki düşük-düzeyleğin yaşam boyu etkileri bulunduğunu, bu durumdan etkilenenlerin çoğunlukla toplumsal ve ruhsal sorunları olan çevrelerdeki çocuklar olduğunu vurguluyorlar.

SONUÇ

Fransız araştırmacılar başarısızlığın kaynağının, daha 6 yaşında hazırlık derslerinde bir okuma sayfasının karşısına geçildiği aşamada aranması gerektiğini belirtiyorlar. Öğrencileri kuşaklararası karşılaşmalarla izliyen Millî Eğitim Bakanlığı istatistikleri, hazırlık sınıfını yinelemek zorunda kalan —bu her zaman okumayı öğrenememe yüzünden olur— çocukların % 93'ünün okulda uzun kalamadıklarını, örneğin liseye gidemediklerini gösteriyor. Nitekim «düşük düzeyli» öğrencilerin gittikleri «meslek-öncesi sınıflar»ın tüm öğrencileri ilkökulda bir ya da iki yıl yitirmiş olan öğrencilerdir.

Christian Baudelot ve Roger Establet, yaptıkları araştırmayla her şeyin ilk sınıflardayken belirlendiğini, çünkü bu sınıflarda yıl yitirmenin çocuğa çok ağıra mal olduğunu ortaya koymuşlardır. Toplumbilimcilerin de yaptıkları bütün inceleme ve araştırmalar elverişsiz toplumsal-kültürel koşulların baş sırada geldiğini göstermiştir: Ortalamaları karşılaştırdığımızda, lise bitirme düzeyine ulaşma şansı bakımından bir doktorun, ya da profesörün çocuğunun daha elverişli ortamda olduğu biliniyor. Sayısal veriler biraz daha ayrıntılara inilerek incelendiğinde şu gözlemler de yapılabiliyor: Bir sınıftaki öğrenciler içinde yaşı daha küçük olan daha başarılı oluyor, çalışan annelerin çocukları daha başarılılar; çok kardeşli çocuklar daha az başarılı oluyorlar; cinsiyet açısından da erkek çocukların matematikte, kız çocukların ise Fransızca derslerinde daha başarılı oldukları görülüyor.

İlk öğretim aşamasındaki bu başarı düzeyi düşüklüğü sorunu şu soruda düşümleniyor: «Başlangıçta hepsi aynı öğrenme istekliliği ile okula koşan bu çocuklar, neden birkaç ay ya da birkaç yıl sonunda her şeyden soğumuş duruma geliyorlar? Niçin artık kendilerini çevreleyen dünyanın ne olduğunu öğrenme isteğini yitiriyorlar?»

Fransa'da Millî Eğitim Bakanlığı bu çocukların yaşadığı yerlerdeki okulları «Öncelikli Eğitim Alanları» olarak ele almış bulunuyor: Eğitimcilerin takım çalışmaları yapmaları, buldukları mahalleleriyle bütünleşmeleri, yeni bir «pedagoji» bulup geliştirmeleri isteniyor.